

УДК 378

© Борисенко Н.О., Ворожбіт-Горбатюк В.В., 2017 р.

<https://orcid.org/0000-0002-0532-3867>

<https://orcid.org/0000-0002-5138-9226>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1243521>

**Н. О. Борисенко,
В. В. Ворожбіт-Горбатюк**

КОНСТРУКТИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НОВАЦІЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті порушено актуальну проблему створення умов для реалізації та самореалізації особистості в інформаційно насиченому середовищі. Акцентовано увагу на доцільності використання в практиці сучасного вищого навчального закладу системного підходу як базису організації педагогічного процесу. Зокрема, авторами наголошено, що здібності людини до конструктивної діяльності – це проектування навчально-виховного процесу й формування особистості вихованця, уміння передбачити результати виховної роботи. Доведено, що в педагогічному процесі доцільно виокремити такі ситуації, як: ситуації організації конструктивної діяльності, що моделюють комплексне застосування знань; ситуації міждисциплінарної інтеграції, що конструюють середовище міждисциплінарного застосування знань; ситуації, що надають можливості для саморозвитку й самореалізації особистості студента, підвищення його пізнавальної й академічної активності.

У статті також акцентовано увагу на потребі формування у майбутніх фахівців особистісної установки як умови підготовки їх до організації конструктивної діяльності. З'ясовано, що моделювання особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії дає можливість перевести студента з позиції об'єкта в позицію суб'єкта, а використання цифрових ресурсів сприяє формуванню конструктивного освітнього середовища у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: студент, педагогічний процес, викладач, особистість, самореалізація.

Борисенко Н. А., Ворожбит-Горбатюк В. В. Конструктивная образовательная среда в контексте современных новаций в высших учебных заведениях. В статье затронута актуальная проблема создания условий для реализации и самореализации личности в информационно насыщенном пространстве. Акцентируется внимание на целесообразности использования системного подхода в практике современного высшего учебного заведения как базиса организации педагогического процесса. В частности, авторами отмечено, что способности человека к конструктивной деятельности – это проектирование учебно-воспитательного процесса и формирование личности

воспитанника, умение предвидеть результаты воспитательной работы. Доказано, что в педагогическом процессе целесообразно использовать такие ситуации, как: ситуации организации конструктивной деятельности, которые моделируют комплексное использование знаний; ситуации междисциплинарной интеграции, конструирующие среду междисциплинарного использования знаний; ситуации, предоставляющие возможности для саморазвития и самореализации личности студента, повышения их познавательной и академической активности.

В статье также акцентировано внимание на потребности формирования у будущих специалистов личностной установки как условия их подготовки к организации конструктивной деятельности. Установлено, что моделирование личностно-ориентированного педагогического взаимодействия дает возможность перевести студента с позиции объекта в позицию субъекта, а использование цифровых ресурсов содействует формированию конструктивной образовательной среды в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: студент, педагогический процесс, преподаватель, личность, самореализация.

Borysenko N. O., Vorozhbit-Gorbatyuk V. V. Constructive educational environment in context of modern novations in higher educational institutions establishment. In the article have investigated the problem of creating conditions for the realization and self-realization of the personality in rich in information environment. The authors have emphasized the purposefulness of system approach usage as the basis of the organization of pedagogical process in the practical work of a modern higher educational establishment. In particular, the authors have emphasized the specific features of pedagogical activities aimed at developing students' motivation as to their studying progress: diagnostic, orientational and prognostic, constructive and projected, organizational, informational and explanatory, communicative and stimulative, analytical and evaluative, research and creative. The authors have emphasized that having constructive skills is the planning of teaching and educational process and the information of the personality of a disciple. The article states that in the pedagogical process it is purposeful to single out the following systems: the situations of organization of constructive activities which model the complex application of knowledge, the situations of interdisciplinary integration, the usage of educational and cognitive tasks which construct the environment of interdisciplinary application of knowledge; the situations which give the possibility of self-development and self-realization of students, the progress of their cognitive activities.

The article also focuses on the necessity of future specialists' formation of personal aim as the condition of their preparation for the organization of constructive activities. In psychological and pedagogical preparation it is worth bringing to the forefront the clear formulation of aims and objectives of professional education. Special attention should be also paid to the formation of necessary skills

of planning the professional, personal and career development of future specialists. The authors have also considered the problems of multipurpose training classes, of project work, of subject orientation point usage. The authors have stated that the modeling of personal oriented pedagogical interaction makes it possible to change the position of a student from object to subject and the usage of digital resources will facilitate the formation of constructive educational environment at higher educational establishments.

Key words: *student, pedagogical process, teacher, personality, self-realization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стратегічним завданням сучасних закладів вищої педагогічної освіти є створення умов для реалізації та самореалізації особистості в інформаційно насиченому середовищі [1]. Це вимагає переходу від декларативної до практично зорієнтованої моделі педагогічного процесу. Кожна людина від природи наділена здатністю до конструктивної діяльності. Тому конструктивна діяльність лежить в основі загального розвитку кожної окремої особистості, її самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчує, що в сучасній науці накопичено значний масив досліджень, присвячених проблемі підготовки вчителя, вихователя (О. Абдулліна, О. Безпалько, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.). Особливості педагогічної діяльності у сучасних умовах впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховний процес досліджують Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Машбиць, О. Христіанінов, С. Яшанов та ін.

Мета статті – проаналізувати методичні напрацювання щодо створення конструктивного освітнього середовища через призму сучасних новацій у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Готовність до конструктивної діяльності як елемент професійної компетентності фахівців може бути сформована у випадку проведення належної роботи, а саме: організації конструктивної

діяльності, моделюючої комплексне застосування студентами психолого-педагогічних знань у новій педагогічній ситуації; здійснення міждисциплінарної інтеграції, у тому числі через систематичне використання навчально-пізнавальних задач, які конструюють середовище міждисциплінарного застосування знань; створення ситуацій, які надають можливості для саморозвитку та самореалізації особистості студента, розвитку здібностей, пов'язаних із індивідуальними особливостями конструктивного мислення кожної особистості; дотримання додаткових організаційно-педагогічних умов, які спрямовані на підвищення мотивації студентів до вивчення профільних дисциплін та їх академічної активності.

Розробляючи проблематику наукового пошуку, ми спиралися на міркування і висновки дослідників системного підходу. Зокрема, С. Корчинського, В. Семиченко, І. Харламова та ін., які самореалізацію розглядають як цілісну систему, що включає взаємопов'язані види цієї діяльності [2].

Конкретизуємо специфіку кожного виду педагогічної діяльності, спрямовану на розвиток мотивації студентів щодо успішності навчальних досягнень: діагностична – встановлення рівнів розвитку мотивації студентів щодо їхньої успішності у навчанні; орієнтаційно-прогностична – визначення напрямів поточних та кінцевих результатів розвитку мотивації студентів у цьому напрямі; конструктивно-проектувальна – конструювання змісту роботи за умов захоплюючого її характеру; організаційна – стимулювання активності студентів, співвіднесення конкретних завдань із означеною метою; інформаційно-пояснювальна – педагог виступає в ролі наукового керівника дослідної роботи студентів; комунікативно-стимулююча – встановлення доброзичливих відносин та залучення студентів особистим прикладом до активної навчальної діяльності; аналітико-оцінна – аналіз, перевірка запланованого з досягнутим, пошук шляхів підвищення продуктивності роботи;

дослідно-творча – самореалізація педагога на основі усвідомлення себе творчою індивідуальністю, побудова програми самовдосконалення.

З огляду на проблематику дослідження, зазначимо, що здібності людини до конструктивної діяльності – це проектування навчально-виховного процесу й формування особистості вихованця, уміння передбачити результати виховної роботи. Від ступеня розвитку конструктивних здібностей залежить ефективність конструктивної діяльності. Остання в системі підготовки сучасного фахівця передбачає проектування навчально-виховного процесу; відбір, композицію навчального матеріалу; розробку робочих планів.

Ці складники формують конструктивне освітнє середовище, яке, в свою чергу, формує професійні компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Серед цих систем варто виокремити такі: системи ситуацій організації конструктивної діяльності, що моделює комплексне застосування знань; системи ситуацій міждисциплінарної інтеграції, зокрема систематичне використання навчально-пізнавальних завдань, що конструюють середовище міждисциплінарного застосування знань; системи ситуацій, що надають можливості для саморозвитку й самореалізації особистості студента, розвитку необхідних здатностей, пов'язаних з індивідуальними особливостями його конструктивного мислення; системи організаційно-педагогічних умов, спрямованих на посилення мотивації студентів до вивчення дисциплін, підвищення їх пізнавальної й академічної активності [3].

Зазначимо, що формування основ конструктивності студентів можливе тільки за умови конструктивного освітнього середовища факультету, що живе в межах законів системи конструктивного навчання: закон усвідомленої потреби – людина навчається тоді, коли усвідомлює в цьому потребу; закон потенційних можливостей і целепокладання – навчання особистості відповідає конструктивній (самооцінка й зовнішня оцінка) оцінці її потенційних можливостей і поставленим цілям; закон мотиваційного програмно-цільового керування самонавчанням – цілеспрямоване планомірно поступальне навчання

людини в мотиваційному полі навчально-пізнавального середовища; закон демократичності (елективності) – у процесі професійної підготовки студент має право вибору середовища навчання, темпу навчання, форм, методів, прийомів, засобів інформації, змісту, контролю, виду навчальної діяльності тощо; закон пріоритету цінності здоров'я; закон переходу кількісних явищ у якісні. Конструктивна діяльність успішна у випадку досить сформованого рівня основ конструктивності: єдності й боротьби протилежностей [4].

Як відомо, проектування навчально-виховного процесу – це написання планів-конспектів занять, підготовка сценаріїв свят, виховних заходів, розробка системи і послідовності виховних впливів, дій колективу, окремих груп і вихованців. Таким чином, конструктивна діяльність майбутнього фахівця передбачає перспективне і поточне планування, відбір і розподіл навчального матеріалу, планування власне педагогічної взаємодії.

Для формування у майбутніх фахівців особистісної установки як умови підготовки їх до організації конструктивної діяльності на перший план у психолого-педагогічній підготовці варто висунути чітке визначення цілей і завдань професійної освіти. Особливу увагу варто також приділити формуванню необхідних навичок планування професійного, особистісного і кар'єрного зростання майбутніх фахівців. Важливо також навчити студентів найбільш оптимально розрахувати навчальний час, визначений час на окремі етапи навчання, на окремі види навчального матеріалу, активний відпочинок. При проектуванні педагогічного процесу необхідно спиратися на обґрунтоване визначення кількості аудиторного навантаження, години для самостійної, науково-дослідної, творчої роботи.

Важливо вчити майбутніх фахівців розташовувати навчальний матеріал упродовж навчального року найбільш раціонально, у логічному взаємозв'язку, розподіляти дидактичні завдання з урахуванням вимог всебічного гармонійного розвитку особистості. Виконувати ці вимоги допомагають певні знання. Наприклад, об'єктом планування повинні бути не тільки основні професійні

знання, навички й уміння, передбачені ОКХ і ОПП, але й відповідні підготовчі вправи, спеціальні тренінги для розвитку особистісних якостей, конструктивних здібностей, уміння самоконтролю успішності, професійно спрямована організація студентського дозвілля.

Особливої уваги заслуговують так звані наскрізні заняття-тренінги, що мають багатоцільову спрямованість. Сенс таких занять-тренінгів – випереджальний розвиток конструктивних здібностей, послідовне проникнення в світ обраної професії. Широкі можливості створення умов для конструктивної діяльності полягають у використанні предметних орієнтирів, які слугують ефективним засобом контролю й самоконтролю, дозволяють оцінити ступінь освоєння знань, створюють можливість для самонавчання.

Варто звернути увагу на те, що конкретний вибір прийомів і засобів для активізації конструктивної діяльності обумовлюється завданнями заняття, етапами навчання, дидактичним матеріалом, підготовленістю майбутніх фахівців. Завдання майбутніх фахівців – у кожному конкретному випадку врахувати можливості учасників педагогічного процесу і створити середовище для прояву їх самостійності, а також передбачити раціональні форми керування їх пізнавальною діяльністю, щоб досягти максимально можливих результатів за мінімальний час.

Конструктивне самонавчання надає студентам факультету наступні можливості: предметне самонавчання, індивідуалізоване навчання (самостійне навчання по програмі й у відповідності до вимог затвердженого індивідуального навчального плану); інтерактивне навчання (участь у лекційних, практичних заняттях із застосуванням ІКТ і рейтингової системи оцінки (PCO) на умовах викладача); дистанційне навчання (доступ до мережного диска факультету через Інтернет (e-mail, сайт навчального закладу і модератора); навчання в мікрогрупах (вільна форма навчання в добровільно створеній мікрогрупі студентів, згідно із програмою й вимогам, затвердженими на рівні профільних кафедр; навчання екстерном згідно з Положенням про

екстернат, акмеологічне навчання (формування «Я-Концепції» студента за допомогою наданої можливості виставити своє portfolio); участь у конкурсах, виставках, олімпіадах; традиційне навчання, подолання і попередження прогалин у знаннях; випереджальне самонавчання дисципліни; відпрацьовування пропусків з метою підготовки до сприйняття наступного заняття (лекції або практичного заняття); підготовка до контролю знань, умінь і навичок з дисципліни; організація самостійної і науково-дослідної роботи студентів.

Варто зазначити, що конструктивний самоконтроль знань, умінь і навичок можливо здійснити за допомогою: рейтингової системи; тестування; навчальних програм; участі в олімпіадах, конференціях, конкурсах; порівняння свого portfolio з іншим; самовивчення або самодіагностика за допомогою методів самотестування; аналогії; порівняння з нормами-зразками; самокорекції (психологічна самопомога) за допомогою читання консультативного матеріалу; анонімного форуму (питання-постановка проблеми, відповідь-порада); самооцінки особистих потенційних можливостей і готовності до професійної діяльності.

Виходячи з цього, до складових конструктивно-проектувального компоненту діяльності майбутнього фахівця можна віднести: визначення мети створення навчального курсу; теоретичну розробку матеріалу курсу (конструювання дисципліни на рівні ідеї); вибір оптимальних інформаційно-комунікаційних засобів для створення навчального курсу відповідно до ідеї; технічне проектування (створення електронного забезпечення курсу); компонування матеріалів у електронний навчальний комплекс (підручник) курсу.

Згідно з вимогами, що висуває сьогодення, метою створення навчального курсу, в загальному розумінні, має бути підготовка підростаючого покоління до сучасного життя, а також формування таких фахівців, які здатні самостійно шукати способи раціонального вирішення проблем, грамотно працювати з

інформацією та інформаційними технологіями. У вузькому значенні, метою будь-якого курсу є формування знань, умінь та навичок у студентів з окремої дисципліни за умови використання у навчальному процесі найбільш ефективних методів, засобів, технологій та ін.

Моделювання особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії дає можливість перевести студента з позиції об'єкта в позицію суб'єкта. Використання такої моделі допомагає викладачам подолати звичний авторитарний стиль взаємодії зі студентами, оволодіти на практиці демократичним стилем, усвідомити свою роль і роль студентів на різних етапах взаємодії, опанувати критерії та методи самоконтролю в процесі навчальної діяльності. Самореалізація та самовираження студентів дають можливість побачити результати оволодіння навчальним матеріалом, власні особистісні якості, соціальну орієнтацію [6].

Висновки дослідження і перспективи подальших наукових розвідок.

Отже, конструктивна діяльність майбутнього фахівця передбачає: перспективне й поточне планування процесу навчання й виховання, відбір і розподіл навчального матеріалу, планування своєї діяльності й діяльності вихованців. При створенні курсу необхідно враховувати вимоги державних програм, освітньо-кваліфікаційні характеристики, в яких узагальнюється зміст освіти, тобто відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце спеціаліста у структурі держави, формулюються основні вимоги до його компетентності та інших соціально необхідних властивостей і якостей. Оволодіння конструктивними навичками як засобом самореалізації особистісних можливостей припускає формування у майбутніх фахівців здібностей до самоорганізації, самоосвіти.

Ця стаття не вичерпує всі аспекти заявленої проблеми. Подальшого аналізу потребують питання порівняння досвіду організації конструктивного освітнього середовища у вищих навчальних закладах України і вищих провідних країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 рр. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 6. – С. 25-44.
2. Семиченко В. А. Моделирование структуры педагогической деятельности – КДП. – Ялта : НМЦ «Надія», 2000. – 76 с.
3. Vorozhbit-Gorbatyuk V. V., Popovych J. M., Bretsko I. I. Formation of the personality of the future teacher as a key condition for establishing the organization of constructive activity of children // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Педагогіка і психологія. – Мукачево, 2017. – Вип. 2(6). – С. 123-126.
4. Байер О. Н. Психологическое сопровождение личностного и профессионального роста педагогов дошкольного учебного учреждения. // Наукові записки Психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя [та ін.]. – Ніжин : НДУ, 2006. – № 5. – С. 141-143.
5. Христіанінов О. М. Концептуальні підходи до створення і застосування комп'ютерних презентацій навчального призначення. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 2. – С. 59-69.
6. Косенко Ю. М. Вплив професійної майстерності викладача вищого навчального закладу на фахову підготовку майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. // Вісн. Київ. міжнар. ун-ту. Сер. Пед. науки. Психол. науки. – Київ, 2002. – Вип. 1. – С. 69-77.